

РЕЦЕНЗІЇ

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.94.27>

ГІРСЬКА ШКОЛА РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ¹

(рецензія на монографію: Червінська І.Б. Соціокультурний простір гірської школи регіону Українських Карпат: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2020. 380 с.)

Для сучасного світового соціокультурного простору характерними є тенденції переходу від елітарної освіти для обраних до високоякісної освіти для всіх, збільшення в змістовому контенті освіти гуманітарної та соціокультурної складових, поширення інноваційних процесів глобалізації за умови збереження національних традицій та автентики етнокультурної спадщини регіонів.

За період незалежності України шкільна освіта перебуває в процесі постійних змін (шкільних реформ, модернізацій, трансформацій), зумовлених ідеологічними, соціально-економічними чинниками, потребами суспільства, учнів та їхніх батьків, пріоритетами перспективного розвитку країни з урахуванням провідних міжнародних тенденцій та суспільних трансформацій. Магістральний напрям увиразнення цих змін – побудова національної школи як гуманної, демократичної, особистісно орієнтованої.

Сучасні реалії життя окреслюють коло найважливіших завдань, які стоять перед новою українською школою. До таких завдань можна з певністю віднести процеси, пов'язані з організацією соціокультурного простору інноваційних освітніх закладів.

Актуальність дослідження є багатогранною і підкреслюється очевидною потребою наукового вивчення не тільки загальних закономірностей перебігу процесів організації соціокультурного простору освітнього закладу та його впливу на суспільні освітні процеси, але й їх територіальної організації та структурованості системи освіти, що сприятиме розробленню інноваційних стратегій розвитку регіону Українських Карпат як автентичної поліетнічної та полікультурної території.

Якісно організований соціокультурний простір сучасної школи сприяє створенню сприятливих умов для розвитку зростаючої особистості й професійного вдосконалення педагогів, що в комплексі забезпечує реалізацію завдань, визначених Концепцією «Нова українська школа». Нові умови діяльності закладів загальної середньої освіти визначають пошук інноваційних підходів до втілення окреслених завдань, що й зумовлює актуальність та значимість наукового контенту монографії І.Б. Червінської.

Заслуговує схвалення структура монографії, що логічно відповідає основним теоретичним та практичним аспектам реалізації провідних стратегій та ефективним механізмам організації соціокультурного простору освітнього закладу, який здійснює педагогічну діяльність в умовах гірського регіону Українських Карпат. Позитивною стороною монографії є розкриття ключових термінів освітнього контенту дослідження, розгляд їх у контексті міждисциплінарного дискурсу різних галузей наук.

Авторка також підсилює актуальність обраної для дослідження теми визначеними суперечностями на різних рівнях їхнього узагальнення: від глобальних, національних, регіональних – до локальних і прикладних, вирішення яких, має безпосередньо теоретичну і практичну педагогічну цінність.

Підтвердженням актуальності і практичного спрямування обраної теми є її зв'язок з науковими програмами співпраці з закладами загальної середньої освіти, які функціонують у населених пунктах зі статусом «гірський», планами і тематикою діяльності регіональних експериментальних майданчиків, визначених напрямками дослідження та векторами діяльності університетської творчої навчально-наукової лабораторії «Гірська школа Українських Карпат» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, яка реалізує свою роботу в контексті Міжнародного наукового проекту «Гірська школа: стан, проблеми та перспективи розвитку» і яку очолює авторка монографії.

Монографія містить вступ, шість розділів, висновки, список використаних джерел. Структура монографії її зміст та логіка побудови підпорядкована розкриттю концептуальних положень та основних завдань дослідження. Імпонує висвітлення проблеми організації соціокультурного простору освітнього закладу в контексті педагогічних інновацій та глобалізаційних викликів сучасності.

У першому розділі «Соціокультурний простір закладу загальної середньої освіти як предмет наукових студій» з'ясовано сутність соціокультурного простору як історичного, етносоціального освітньо-культурного явища та науково-педагогічної проблеми, увиразнено джерельну базу дослідження, змістовий контент

¹ Червінська І.Б. Соціокультурний простір гірської школи регіону Українських Карпат: монографія. Івано-Франківськ: Симфонія Форте, 2020. 380 с.

поняття «соціокультурний простір закладу освіти» в контексті міждисциплінарного дискурсу; здійснено періодизацію розвитку загальноосвітніх шкіл гірської місцевості регіону Українських Карпат (1991–2020 рр.).

У другому розділі «Теоретико-методологічні засади організації соціокультурного простору сучасного закладу загальної середньої освіти» схарактеризовано основні засади організації соціокультурного простору загальноосвітньої школи, моделі й механізми його становлення і розвитку, стан психолого-педагогічного забезпечення та інституційної підтримки організації соціокультурного простору, окреслено сутність суб'єктно-середовищного підходу до організації соціокультурного простору загальноосвітньої школи в гірській місцевості.

У третьому розділі «Гірська школа регіону Українських Карпат як освітньо-педагогічний феномен» акцентовано на просторових аспектах дослідження регіональних особливостей діяльності закладів освіти гірської місцевості, визначено освітній і виховний потенціал культурно-дозвіллевої діяльності гірської школи – від етнокультурних традицій до надбань й практичного досвіду сучасності, виокремлено й узагальнено специфічні особливості організації соціокультурного простору сучасних закладів освіти, розкрито дієвість здоров'язберігального і здоров'яформувального компонентів (складових) соціокультурного простору гірської школи.

У четвертому розділі «Соціокультурні та професійно-педагогічні детермінанти освітньої діяльності вчителя гірської школи» з'ясовано соціокультурні детермінанти формування професійно-педагогічних цінностей педагогів гірських шкіл, удосконалення рівня і розширення меж професійної мобільності вчителів, які слугують базовими засадами оптимізації педагогічної діяльності та інноваційності освітнього процесу сучасної гірської школи.

У п'ятому розділі «Особистість школяра у часо-просторі гірської школи регіону Українських Карпат» схарактеризовано гірську школу регіону Українських Карпат як інноваційний соціокультурний простір інтелектуального зростання та особистісного розвитку школяра, розкрито важливість етнокультурної спадщини регіону Українських Карпат у формуванні ціннісних орієнтацій, духовної культури, соціокультурної ідентичності зростаючої особистості, виокремлено психолого-педагогічні та соціокультурні механізми розвитку обдарованих і творчих учнів гірських шкіл.

У шостому розділі «Соціокультурна спрямованість державно-громадського управління закладом освіти в гірській місцевості» розкрито соціокультурний контекст державно-громадського управління сучасним закладом загальної середньої освіти, описано сутність соціально-освітнього партнерства як необхідної умови формування позитивного іміджу гірської школи регіону Українських Карпат; розкрито індикатори технологічного підходу до формування позитивного іміджу установи, акцентовано увагу на якісних показниках моніторингу освітнього процесу та педагогічної діяльності.

Проблематика організації соціокультурного простору освітнього закладу, який функціонує в умовах гірської місцевості, опираючись у своєму розвитку на досягнення та напрацювання регіональної культури, належить до переліку досліджень, які здійснюються в контексті міждисциплінарного дискурсу в рамках філософії, соціології, культурології, педагогіки, психології та інших суміжних дисциплін.

Наукова рефлексія дослідження спрямована на осмислення того, наскільки ціннісні надбання автентичної культури та народної педагогіки регіону Українських Карпат визначають реальний стан та динаміку розвитку простору культури й освіти цієї унікальної за всіма ознаками та характеристиками території, яку впродовж багатьох століть прагнула глибше вивчити та розкрити феномен її унікальності ціла плеяда науковців та педагогів практиків.

У монографії ґрунтовно розкрито теоретичні основи просторової парадигми розвитку регіональної системи освіти, проаналізовано сутність соціокультурного простору в контексті міждисциплінарного дискурсу з позицій філософії, соціології, культурології, психології, педагогіки, проаналізовано концептуальні засади соціокультурного простору освітнього закладу в різних наукових школах та напрямках.

Авторці вдалося обґрунтувати значущість педагогічних, системно-організаційних, виховних, етнокультурних механізмів організації соціокультурного простору гірської школи, розкрити соціокультурні детермінанти формування особистості учня та педагога інноваційного освітнього закладу, який реалізує провадження освітньої діяльності в умовах гірської місцевості.

Цінним є визначення сутнісних характеристик соціокультурного простору сучасної гірської школи, до яких відносяться: функціональна комфортність, ергономність та архітектурна доступність приміщень, відкритість до змін та інновацій, безпечність, творчий характер співпраці, толерантність і полікультурність взаємин; соціальна активність та соціально-освітнє партнерство суб'єктів простору з освітньо-розвиваючими, культурно-дозвіллевыми, спортивними закладами та іншими соціальними інституціями.

Як позитивний аспект дослідження, варто виокремити висвітлення автором проблеми професійно-виаженої, ціннісно-орієнтованої взаємодії педагога та учня в освітньому процесі гірської школи в контексті реалізації провідних освітньої парадигми дитиноцентризму та ідей педагогіки партнерства, задекларованих Концепцією «Нової української школи».

Варто відзначити цілісність та ґрунтовність розкриття таких понять як соціокультурний простір, соціокультурний простір закладу загальної середньої освіти, гірська школа, інноваційний заклад освіти,

соціокультурні детермінанти, державно-громадське управління інноваційним ЗЗСО, соціально-освітнє партнерство та інші.

Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що основними завданням організації соціокультурного простору є оптимізація етнокультурного потенціалу автентичної культурної спадщини, надбань народної педагогіки, історії та етнічних традицій регіону Українських Карпат з метою їх екстраполяції в освітній процес закладів загальної середньої освіти як компоненти інноваційної освітньої програми підготовки школяра.

Заслуговує на увагу те, що І. Червінська у монографії акцентує увагу на тому, що соціокультурний простір гірської школи – це динамічна багаторівнева, соціально-педагогічна система, яка функціонує і розвивається із врахуванням низки загально-наукових і конкретно-середовищних принципів, а моделювання процесу організації соціокультурного простору гірської школи в контексті педагогічних інновацій та глобалізаційних трансформацій суспільства створить необхідні умови для активізації освітньо-пізнавальної роботи школярів та педагогічної діяльності вчителів гірських шкіл з метою подальшого розвитку їх провідних компетентностей, особистісно-творчого потенціалу, організаційно-педагогічної культури, прикладних навиків та вмінь тощо.

Визнаючи провідну роль освітніх установ у розвитку суспільних відносин, держава висуває нові соціальні, освітні й культурні вимоги до школи, в яких повинен бути реалізований весь освітньо-виховний потенціал освіти для сталого розвитку регіонів в умовах децентралізації та збереження єдиного соціокультурного і освітнього простору країни.

У монографії розроблено теоретико-методологічні підходи до організації соціокультурного простору гірської школи регіону Українських Карпат з метою його оптимізації в умовах інноваційних змін та соціокультурних трансформацій. Акцентується увага на тому, що організація сприятливого соціокультурного простору освітнього закладу може забезпечити оптимальні умови для інтелектуально-творчого зростання особистості школяра, фахового розвитку та формування особистісно-професійних якостей та організаційно-педагогічної культури вчителя гірської школи.

Авторкою чітко розкрито поняттєво-категоріальний апарат дослідження, виокремлено й теоретично обґрунтовано концептуальні підходи, провідні принципи та методи, визначено їхню структуру, функції та психолого-педагогічні механізми. Обґрунтовано сутнісні характеристики соціокультурного простору освітнього закладу як динамічної, багаторівневої, соціально-педагогічної системи, яка функціонує на засадах загальнонаукових принципів природовідповідності, культуровідповідності, гуманізму, науковості, системності, відкритості, комплексності, синергетики і конкретно-просторових принципів (інтегративності, креативності, активної взаємодії всіх суб'єктів простору, гнучкості структурних зв'язків простору, індивідуальними особливостями учнів та рівнем професійної підготовки педагогів, ергономічності та архітектурної доступності).

Загалом авторці вдалося концептуально й всебічно висвітлити специфіку особистісного розвитку та інтелектуального зростання учнів гірських шкіл, крізь призму просторових впливів та культурологічних характеристик. Дослідниця описує механізми формування організаційно-педагогічної культури педагога в соціокультурному просторі ЗЗСО, до яких відносить: освітні інновації у професійній підготовці, регіональний компонент освітньої програми, професійну мобільність, духовно-моральні та професійні цінності.

КАРПЕНКО О.Є.,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка